

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 338.64

Аванесова Н.Е.
*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету будівництва і архітектури*

Бардакова О.Ю.
*студентка
Харківського національного університету будівництва і архітектури*

ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ УКРАЇНСЬКИМИ БАНКАМИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

RAISING FUNDS FOR UKRAINIAN BANKS: THE MAIN PROBLEMS AND SHORTCOMINGS IN THE FINANCIAL CRISIS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується сучасний стан депозитної бази, порушується проблема зменшення частки позабанківського обігу грошей, розглянуті основні проблеми та недоліки залучення коштів комерційних банків в умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, наведені лідери та аутсайтери серед українських банків на депозитному ринку України.

Ключові слова: депозити, боргові цінні папери, залучені кошти, зовнішні запозичення, акумульовані кошти, внутрішні ресурси банку, капітал.

АННОТАЦИЯ

В статье исследуется современное состояние депозитной базы, поднимается проблема уменьшения доли внебанковского обращения денег, рассмотрены основные проблемы и недостатки привлечения средств коммерческих банков в условиях нестабильной экономической ситуации в Украине, приведены лидеры и аутсайдеры среди украинских банков на депозитном рынке Украины.

Ключевые слова: депозиты, долговые ценные бумаги, привлеченные средства, внешние заимствования, аккумулярованные средства, внутренние ресурсы банка, капитал.

ANNOTATION

This article examines the current state of the Deposit base, the problem of reducing the share of off-banking circulation of money, the main problems and disadvantages of raising funds to commercial banks in the conditions of unstable economic situation in Ukraine and the leaders and outsiders among Ukrainian banks in the Deposit market of Ukraine

Keywords: deposits, debt securities, borrowed funds, external borrowings, accumulated funds, internal resources of the Bank capital.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. ринок фінансових послуг є одним із найважливіших і невід'ємних складових частин ринкової економіки. Саме тому інтерес до різних аспектів його діяльності та методів управління ним безперервно зростає. Сучасний ринок фінансових послуг України представлений банками, страховими компаніями, інвестиційними фондами, компаніями, що спеціалізуються на операціях із цінними паперами, кредитними спілками та іншими суб'єктами. Однак найрозвинутішою є саме банківська система, вона є важливим еле-

ментом будь-якої країни, оскільки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, перетворює їх на капітал, що працює.

Індикатором визначення стану вітчизняної економіки країни є банківська система, тому для розв'язання системних питань розвитку країни необхідно вирішення основних проблем у функціонуванні банків. Основною проблемою банківської системи України є дефіцит фінансових ресурсів. Пошук шляхів подолання цієї проблеми є актуальним і пояснює зосередження уваги на дослідженні сучасного стану депозитної бази банків та методів її збільшення, використання яких дасть змогу вирішити актуальні питання діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню ресурсної бази комерційних банків за допомогою депозитів в адекватних до умов розвитку вітчизняної економіки обсягах приділялося чимало уваги у працях вітчизняних та закордонних науковців і банкірів-практиків. Вагомий внесок у вирішення теоретичних та практичних питань управління депозитними ресурсами зробили такі фахівці: М. Алексеєнко, Ф. Аллен, І. Бланк, З. Васильченко, Д. Ванькович, О. Васюренко, А. Вожжов, В. Геєць, Д. Даймонд, О. Дзюблук, О. Заруба, О. Кіреєв, Р. Коттер, І. Лютий, В. Міщенко, А. Мороз, М. Савлук, І. Сало, Т. Смовженко, М. Крупка, Т. Остапишин, С. Павлюк, Д. Полфреман, П. Роуз, В. Усоскін, І. Федосик, Ф. Шпиг та ін. Аналіз та узагальнення наукових праць, присвячених досліджуваній темі, виявили необхідність удосконалення як теоретичних, так і практичних розробок та зумовили мету і завдання даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залучені кошти банку – це сукупність коштів на поточних, депозитних та інших рахунках юридичних та фізичних осіб, на рахунках гро-

мадських організацій, різноманітних суспільних фондів, які використовуються в активних операціях із метою отримання прибутку чи забезпечення ліквідності банку [1].

Різні вчені наводять декілька класифікацій залучених коштів банку залежно від різних характеристик: від строку та порядку повернення коштів, від виду валюти, в якій залучаються кошти, від категорії вкладників, за способом оформлення вкладу, за характером сплати відсотків тощо.

Проте особливості залучених грошових коштів більш детально відображають їх розподіл за економічним змістом. Із цієї точки зору існує дві форми залучених коштів – депозити та боргові цінні папери. У банківській практиці залучені кошти часто називають депозитними зобов'язаннями, тому що і вклади, і боргові цінні папери мають однакову депозитну природу. Більш детальну класифікацію зображено на рис. 1.

Діяльність банків безпосередньо пов'язана з перерозподілом грошових ресурсів, які тимчасово вивільняються в процесі кругообігу капіталів підприємств, а також грошових коштів населення.

Банки є посередниками між суб'єктами економічних відносин, які нагромаджують тимчасово вільні кошти через те, що їхні надходження перевищують витрати, та учасниками економічного обороту, які потребують додаткового капіталу, оскільки їхні витрати, навпаки, перевищують надходження. Таким чином, банки надають власникам коштів можливість зберігати їх у формі різноманітних вкладів, що приносять дохід у вигляді процента та забезпечують належний рівень ліквідності.

Депозит – це кредитні відносини, що виражають передачу грошових коштів чи інших високоліквідних активів їх власником банку на засадах строковості та платності зі збереженням

права вкладників розпоряджатися ними відповідно до режиму рахунку і підлягають поверненню після закінчення терміну дії депозитної угоди. Вклад, таким чином, може розглядатися як один із специфічних видів кредиту, що його надає власник коштів банку.

Якщо порівнювати процентні ставки за кредитами та депозитами, то процент по депозиту нижчий на відміну від плати за кредит, тому саме при депозитних операціях можна більш точно визначити сутність комерційної діяльності банків – платити за депозит менше, а розміщувати залучені кошти в кредити за вищу плату.

Суб'єктами депозитних операцій виступають банки та фізичні й юридичні особи. У ході операції банки відіграють роль позичальника, а фізичні і юридичні особи – кредитора. Об'єктами виступають кошти, що передані банку на умовах депозитної угоди.

Акумулявання коштів на депозитних рахунках за допомогою різних методів передбачає формування їх обсягу та структури на різних рівнях економічної системи, тобто на рівнях регіону, країни, світу.

Розглянемо більш детально динаміку депозитів у національній та іноземній валютах (рис. 1) [2].

З рис. 1 можна побачити, що частка депозитів у гривні значно спала з початку 2015 р., що є негативним фактором розвитку депозитних операцій, та банківської системи в цілому.

Четвертий квартал 2013 р. став переломним моментом, що зупинив позитивну тенденцію розвитку депозитних операцій. Із початку 2014 р. спостерігалось масове вилучення депозитів із банків, що зменшило ресурсний потенціал банків, спричинило розрив показників ліквідності. Відтік депозитів із банківських рахунків та поглиблення розриву ліквідності пояснюються низкою факторів, до яких можна віднести:

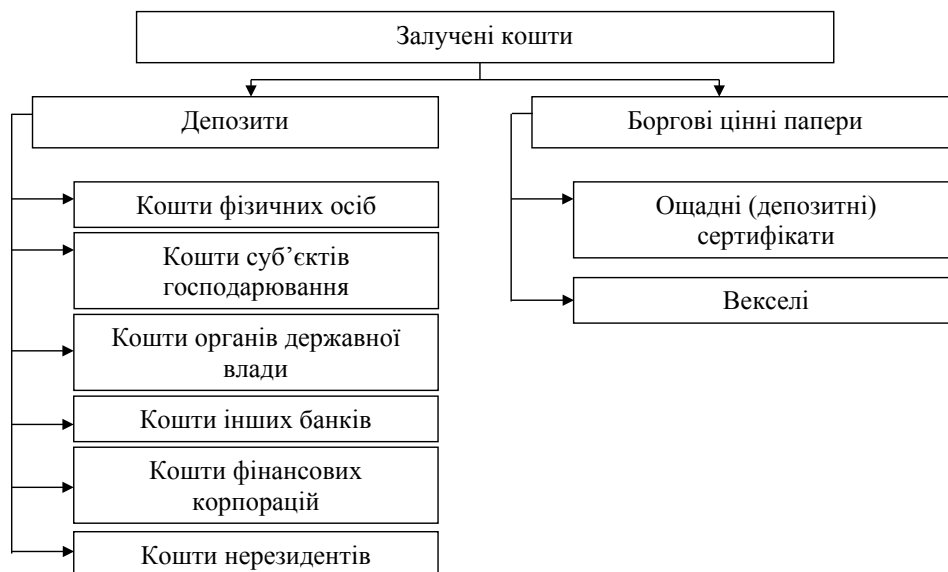

Рис. 1. Класифікація залучених коштів

Рис. 2. Динаміка депозитів у національній та іноземній валютах за період 2009–2015 рр.

– поширення паніки серед клієнтів банків у зв'язку з низьким рівнем поінформованості про причини світової фінансової кризи;

– збільшення обсягу заборгованості українських банків перед західними фінансовими установами у зв'язку з девальвацією гривні;

– дефіцит фінансових ресурсів і зниження обсягів міжбанківського кредитування;

– поглиблення проблем у проведенні розрахунків за зовнішніми боргами банків у зв'язку з дефіцитом іноземної валюти в країні.

На рис. 2. показано лідерів та аутсайдерів за приростом гривневих депозитів фізичних осіб серед українських банків.

Із рис. 2 бачимо що лідерами ринку депозитів за абсолютним приростом гривневого роздрібного депозитного портфелю за дев'ять місяців 2015 р. були: «ПриватБанк» (6,6 млрд. грн.), «Ощадбанк» (2,0 млрд. грн.), «Укргазбанк» (1,2 млрд. грн.). Найбільше скорочення роздрібного депозитного портфелю в національній валюті за дев'ять місяців 2015 р. зафіксоване в таких банках: «Укрексімбанк» (-0,9 млрд. грн.), «Unicredit Bank» (-0,7 млрд. грн.), «Кристалбанк2» (-0,6 млрд. грн.)

Головною проблемою кризових ситуацій у банківській сфері є порушення дисбалансу між внутрішніми ресурсами банків та ресурсами, запозиченими на зовнішніх ринках. Українські банки через нестачу довгострокових кредитних ресурсів активно залучали кошти на міжнародних фінансових ринках. У гривневому еквіваленті загальна сума зовнішніх запозичень сягає близько 62 млрд. грн., коли усі депозити, залучені банківською системою, станом на 01.01.2015 р. становили 280,1 млрд. грн.

Вирішенням проблеми даної ситуації є активізація державної політики стимулювання заощаджень домогосподарств, що сприятиме розвитку банків і створить стабільну основу для зміцнення фінансового потенціалу банківської системи в довгостроковій перспективі.

Збільшення іноземного капіталу в банківському секторі України дає змогу розв'язати декілька важливих проблем, а саме:

Рис. 3. Лідери та аутсайдири за приростом гривневих депозитів фізичних осіб серед українських банків [2]

1) Збільшення обсягів фінансових ресурсів у банківській системі.

2) Збільшення довгострокових пасивів банків.

3) Диверсифікація банківських активів та пасивів.

4) Збільшення капіталу банків.

5) Зменшення вартості залучених ресурсів за рахунок конкуренції між ринком корпоративних облігацій та ринком банківських кредитів, а також диверсифікації банківських ризиків.

Треба відзначити, що українські банки неефективно використовують залучені ресурси. Головним спрямуванням ресурсів є кошти, направлені на споживче кредитування фізичних осіб, тоді як ефективніше було б спрямувати їх на фінансування реального сектора економіки, який забезпечує ріст ВВП країни.

Позитивним явищем, яке вплинуло б на даний показник, є кредитування банками галузі реальної економіки на зменшення енергозатратності великих підприємств (оновлення основних засобів, закупівля енергозберігаючих технологій), на яких фактично існує наша економіка.

Іншою проблемою є відсутність внутрішнього ринку збуту. Потрібно, щоб активні гравці ринку, банки та держава змогли домовитися і простимулювати внутрішнього споживача через банківську систему за допомогою кредитів. Це дало б змогу диверсифікувати ризики, які несе світова фінансова криза.

Наступним негативним наслідком залучення банками ресурсів на міжнародних фінансових ринках є підвищення рівня доларизації економіки, що послаблює керованість грошово-кредитного ринку та збільшує частку неповернених кредитів.

Заборгованість банків за іноземними кредитами становить 16 млрд. доларів США, тому проблеми у споживчому кредитуванні (весь портфель оцінюється в 125 млрд. грн., або 15–16 млрд. доларів США) можуть призвести до дефолту банківської системи. У цій ситуації НБУ повинен виробити систему заходів з упорядкування діяльності українських бан-

ків щодо кредитування населення за рахунок зовнішніх запозичень.

Зовнішній борг України на початок 2016 р. становить 79,8%, або 186,854 млрд. грн., а внутрішній – 20,2%, або 47,41 млрд. грн. Експерти прогнозують, що станом на 31 грудня 2016 р. частина зовнішнього боргу в загальній сумі державного боргу складе 64,5%, а внутрішнього боргу – 35,5% [3].

Саме за рахунок залучених у МВФ коштів можна забезпечити обслуговування зовнішніх корпоративних зобов'язань для рефінансування банківської системи і стабілізації валютного курсу.

Висновки. Отже, динаміка показників депозитної діяльності банків України починаючи з 2013 р. має негативну тенденцію.

Формування ресурсної бази банків за рахунок зовнішніх запозичень є небезпечним, оскільки підвищується валютний ризик і збільшується ризик залежності української банківської системи від політики іноземних установ-кредиторів.

Одним із стратегічних пріоритетів розвитку банківської системи України є зменшення частки позабанківського обігу грошей, зокрема тієї, що отримана шляхом транскордонних переказів.

Якісне інформаційне забезпечення діяльності банків дасть змогу залучати більший обсяг депозитів від фізичних та юридичних осіб, забезпечить прозорість банківської діяльності, передбачити ймовірні системні кризи та мінімізувати ризики. Роль інформаційного забезпечення механізму формування депозитних

ресурсів банками зростає швидкими темпами, тому банкам доцільно періодично друкувати детальну інформацію про власну діяльність у засобах масової інформації. Слід внести зміни до структури розкриття фінансової звітності, яка публікується в офіційних виданнях НБУ. Вона повинна сприяти підвищенню прозорості банківської системи, забезпечувати користувачів банківських послуг детальною інформацією про кожен банк, його клієнтів, пріоритети ресурсної політики. Переважання в ресурсному потенціалі вітчизняної банківської системи депозитних ресурсів визначатиметься ефективністю проведення політики НБУ та подальшим розвитком світової фінансової системи.

Для того щоб вирішити проблему залучення коштів українськими банками на міжнародних фінансових ринках, необхідно в першу чергу обмежити найризиковіші банківські операції, надати підтримку експортним операціям та стимулювати кредитування виробничого сектора, активізувати державну політику стимулювання заощаджень домогосподарств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Банківські операції : [підручник] / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [та ін.] ; за заг. ред. А.М. Мороз ; 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с.
2. Аналітичний огляд банків України. Депозити 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/kornellio/2015-september-53254046>
3. Національний Банк України. Зовнішній борг України на кінець I кварталу 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71174>